

Waarnemingen

Korenwolf in de put

In het hamsterleefgebied Puth zijn in 2006 korenwolven (hamster, *Cricetus cricetus*) losgelaten in het kader van het Limburgse hamsterproject. Na een langzame toename van het aantal dieren in 2006, lijkt de populatie zich dit jaar goed te ontwikkelen. In het gebied zijn inmiddels tientallen burchten gevonden, sommige op (geooogste) graanakkers en in opvangstroken tot op 500 meter van de uitzetpercelen.

Een melding begin augustus 2007 bevestigde deze uitbreiding op een bijzondere manier. Agrariër Guus Alofs uit Puth belde met de mededeling dat er bij de overburen 'een hamster in een droogstaande vijver rondliep'. De bewoners waren die dag van vakantie teruggekeerd en hadden het dier in de vijver in de voortuin aan de Irenestraat gevonden. Het onfortuinlijke diertje liet zich gemakkelijk vangen en leek behoorlijk uitgedroogd. In de vijver lag eveneens een dode woelrat die het verblijf aldaar niet had overleefd. De bewoners is geadviseerd enkele stenen en een plankje in de leeg-



De onfortuinlijke hamster in Puth.

Foto: Gerard Müskens

staande vijver te leggen zodat erin gevallen dieren er ook weer uit kunnen.

Het vóórkomen van dieren in de nabijheid van mensen of menselijke bebouwing wordt synantropie genoemd en is met betrekking tot hamsters in het verleden regelmatig vastgesteld in Zuid-Limburg. Zo vermeldde Lenders & Pelzers (1985) minimaal 16 gevallen van synantropie in de periode 1970-1985, variërend van hamsters in kelders tot dode dieren in voederkuilen. Sinds die publicatie zijn echter geen gevallen van synantropie met hamsters meer gemeld, wat ongetwijfeld samenhangt met de enorme achteruitgang van de soort in de laatste decennia. De onderhavige melding uit Puth laat zien, dat het hamsterherintroductieproject successen boekt en dat de hamster weer op zoek gaat naar nieuwe leefgebieden in het Limburgse land.

De 'Puthse' hamster is, na een herstelperiode van enkele weken en voorzien van een zendertje, teruggezet in de vrije natuur en zal nu goed in de gaten worden gehouden door de onderzoekers van Alterra.

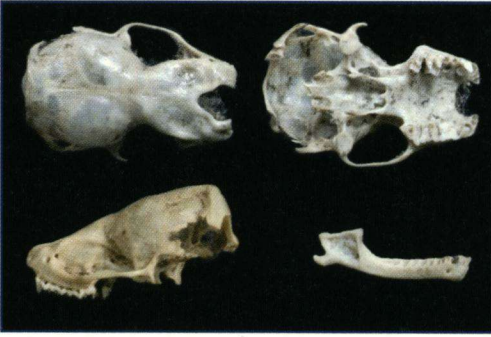
Verder lezen?

- Lenders, A. & E. Pelzers (1985) Over de aanwezigheid van de hamster *Cricetus cricetus* in of nabij menselijke bebouwing in Nederland. *Lutra*, nummer 2, deel 28, p. 95-96.

Gerard Müskens & Maurice La Haye
Alterra, Postbus 47
6700 AA Wageningen

Tweekleurige vleermuis in braakbal kerkuil

Bij het pluizen van een grote partij kerkuilbraakballen trof Wiesje Spijkstra, één van de vaste pluizers van de VZZ, een schedeltje van een vleermuis aan. De braakballen zijn verzameld tussen Akkrum en Vegelinsoord in de provincie Friesland. Het schedeltje is ter determinatie naar het kantoor van de VZZ gestuurd. Vanwege het vrij forse formaat en het hoekige profiel van de schedel dachten we in eerste instantie aan een meervleermuis *Myotis dasycneme*. Bij nadere determinatie werd echter al gauw duidelijk dat het hier om een tweekleurige vleermuis *Vespertilio murinus* gaat. Hierbij zijn het formaat van de schedel, de aanwezigheid van slechts één zoge-



Soms eten kerkuilen iets bijzonders. Uit een Friese braakbal kwam deze schedel van een tweekleurige vleermuis tevoorschijn. Foto: Dick Bekker

naamde premolaar ('valse' kies achter de hoektand) in de bovenkaak en de vorm van de M3 (derde 'echte' kies) belangrijk. De soort is nogal zeldzaam in ons land, maar diverse experts bevestigden de determinatie van het schedeltje.

Over de precieze status van de tweekleurige vleermuis in Nederland bestaat onduidelijkheid. Tot voorkort gold de tweekleurige vleermuis als een zeldzame doortrekker in najaar en winter. Uitzondering op dit beeld vormde een al enkele jaren aanwezige kraamgroep in de provincie Utrecht. De laatste jaren komen er echter steeds vaker zomerwaarnemingen van de soort binnen, onder andere uit de provincies Friesland, Groningen, Flevoland en Overijssel. Het is niet zeker of de soort in Nederland daadwerkelijk toeneemt of dat deze in het verleden is gemist doordat de sonargeluiden werden verward met die van laatvlieger *Eptesicus serotinus* of rosse vleermuis *Nyctalus noctula*. Wel is duidelijk dat de tweekleurige vleermuis nog altijd beslist geen algemene soort is. Een tweekleurige vleermuis in een braakbal is dan ook zeker een bijzondere vondst.

Rob Koelman & Dick Bekker
Zoogdiervereniging VZZ

Grote bosmuizen in Zuid-Limburg

In juli en augustus voerde de Zoogdiervereniging VZZ onderzoek uit naar het voorkomen van de waterspitsmuis *Neomys fodiens* in Nederlands Limburg. Het doel was om in opdracht van de Provincie Limburg de huidige verspreiding van

deze soort vast te stellen, maar er waren ook een aantal 'bijvangst'.

In de periode van 9 tot en met 12 juli zijn op 12 locaties langs het beekstelsel van de Geulvallen uitgezet. Drie locaties leverden interessante bijvangsten op in de vorm van grote bosmuizen *Apodemus flavicollis*. Langs de Cottesserbeek bij Cottessen werden vier grote bosmuizen gevangen in een beekbegeleidende houtwal met vooral elzen en hazelaars. Bij het gehucht Bommerig liepen vijf à zes individuen in de val in een opgaande, kruidenrijke grasvegetatie langs de Klitserbeek. En langs de Gulp bij Gulpen leverde de rand van een perceel loofbos nog een grote bosmuis op.

In alledrie de gevallen gaat het om kilometerhokken waarvan de soort nog niet bekend was. De vangsten bij de Cottesserbeek en de Klitserbeek sluiten aan bij de al langer bekende populatie van het Vijlenerbosch. De vangst bij de Gulp ligt echter een aantal kilometers van het al bekende verspreidingsgebied. De grote bosmuis heeft in Limburg blijkbaar een grotere verspreiding dan we tot nu toe dachten. Het is nog niet duidelijk of hij in het verleden in delen van het verspreidingsgebied is gemist bij inventarisaties of dat de soort de afgelopen 10 tot 20 jaar zijn areaal sterk heeft uitgebreid. De literatuur spreekt vaak over grotere boscomplexen als de biotopen waar grote bosmuizen voorkomen in Zuid-Limburg. Vooral de



Grote bosmuis bij de Cottesserbeek. Foto: Rob Koelman

locatie langs de Klitserbeek voldoet totaal niet aan dit beeld. Een voorlopige conclusie is dat de soort op meer plekken te verwachten is dan alleen in en nabij bossen. Bovendien komt dit nieuwe beeld veel meer overeen met de biotoopkeuze van de soort in het buitenland.

Op grond van de bovenstaande waarnemingen kunnen we aanbevelen om bij alle vangsten en doodvondsten van bosmuizen in Zuid-Limburg goed te controleren om welke van de twee bosmuissorten het gaat. Het onderscheid tussen de gewone en de grote bosmuis is niet altijd even duidelijk, waardoor ze met elkaar verwisseld kunnen worden. Mogelijke vondsten van grote bosmuizen moeten daarom altijd goed gedocumenteerd worden met foto's of, bij doodvondsten, door het bewaren van een dier in de vriezer of op alcohol.

Rob Koelman (VZZ)

Veldmuis verovert Tiengemeten

Het in het Haringvliet gelegen eiland Tiengemeten geldt als één van de kerngebieden van de noordse woelmuis *Microtus oeconomus* in het Nederlandse Deltagebied. Onder andere vanwege het voorkomen van deze soort is het eiland aangewezen als Natura 2000-gebied. De afgelopen jaren heeft op het eiland op grote schaal natuurontwikkeling plaatsgevonden, waarbij voorheen agrarisch landschap is omgezet in natuur.

Van 25 tot 27 november 2006 onderzochten leden van de Zoogdierwerkgroep van de Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie (NJN)



Een van de op het eiland Tiengemeten gevangen veldmuizen. Foto: René Jansen

met inloopvallen de kleine zoogdieren op Tiengemeten. Doel was om het huidige voorkomen van de noordse woelmuis op Tiengemeten vast te stellen. Tot hun verrassing vingen ze op maar liefst zeven van de tien locaties veldmuizen *Microtus arvalis*. Deze woelmuissoort was nog niet eerder gevonden op het eiland.

Tijdens eerder onderzoek met inloopvallen op Tiengemeten, in 1993 en 1997, werd van de woelmuizen alleen de noordse woelmuis gevangen. Het is daarbij niet waarschijnlijk dat een gemakkelijk te vangen soort als de veldmuis is gemist. We kunnen dus concluderen dat de veldmuis tussen 1997 en 2006 op het eiland is gearriveerd. De soort is daarbij vermoedelijk (onbewust) aangevoerd met van buiten het eiland afkomstig materiaal. Denk bijvoorbeeld aan een lading pootgoed, grond, stenen, takkenbossen, hooi of stro.

Tijdens het vallenonderzoek in 2006 werd geen enkele noordse woelmuis gevangen. Er is echter beperkt gevangen in de nattere buitendijkse gebieden en vermoedelijk komt de soort daar momenteel nog voor. Een aanwijzing hiervoor vinden we in een partij kerkuilbraakballen met noordse woelmuisresten, die tijdens het onderzoek in 2006 op het eiland werd verzameld. Maar in theorie zouden deze prooien ook buiten het eiland kunnen zijn verschalkt. Gezien de hoge status van de soort ('prioritaire soort' van de Habitatrichtlijn) en de onduidelikheden rond de actuele verspreiding van de soort op Tiengemeten is gericht onderzoek naar het huidige voorkomen bijzonder wenselijk.

Voor de noordse woelmuis op Tiengemeten heeft het arriveren van de veldmuis grote gevolgen. De noordse woelmuis is hierdoor vermoedelijk al in grote delen van het gebied verdrongen. Deze veronderstelling baseren we onder meer op de vangstresultaten van 2006 en de situatie van noordse woelmuizen en veldmuizen in Noord-Beveland. Nadat veldmuizen in 1967 dit voormalige Zeeuwse eiland bereikten, werden de al aanwezige noordse woelmuizen daar in minder dan twaalf jaar van alle drogere graslanden verdrongen. Op het moment komt de noordse woelmuis in Noord-Beveland nog maar in een beperkt aantal natte gebieden voor.

Door de veldmuis ziet de toekomst voor de noordse woelmuis op Tiengemeten er een stuk

minder rooskleurig uit. De noordse woelmuis heeft er een sterke concurrent bij gekregen en zal daardoor nooit meer de verspreiding krijgen die hij in het verleden op het eiland had. Wel kan gericht terreinbeheer in de huidige natuurgebieden de concurrentiepositie van de noordse woelmuis ten opzichte van de veldmuis verbeteren, waardoor een blijvende aanwezigheid van de soort mogelijk is.

*Rob Koelman (Zoogdierverseniging VZZ),
René Janssen (Nederlandse Jeugdbond voor
Natuurstudie) & Dick Bekker (VZZ)*